

Kovář, Michal

Úvod

In: Kovář, Michal. *Estonská literatura v Čechách*. Vydání první Brno: Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, 2017, pp. 7-10

ISBN 978-80-210-8655-5; ISBN 978-80-210-8656-2 (online : pdf)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/137030>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ÚVOD

Estonská národní literatura vznikla podobně jako národní literatura česká vymezením se vůči domácí literární produkci německé či lépe německojazyčné. Ač bylo území dnešního Estonska v 19. století součástí dvou ruských gubernií, ruský vliv na estonskou národní literaturu byl poměrně malý. Estonský literární život i dlouho po připojení k ruskému impériu v 18. století bral inspiraci především ze severu a západu. Teprve od sovětské okupace v polovině 20. století, kdy se estonská literatura štěpí na literaturu sovětského Estonska a literaturu estonského exilu ve světě, přichází do Estonska větší vliv sovětské ruskojazyčné literatury. Jeho neblahé účinky na kvalitu estonské literatury, jichž si všimla i dobová česká kritika, byly však epizodické a poměrně krátké. V těch nejhorších případech docházelo k tomu, že ruský sovětský autor psal rusky pro sovětské i mezinárodní publikum jakoby hlasem Estonce. Zde je problém vymezení předmětu nejzřetelnější. Máme například vůbec sovětskou kvaziestonskou literaturu, tedy literární dílo s hlasem ukradeným Estoncům, zahrnout do dějin estonské literatury? Splňovaly „estonské“ romány Elmara Grina, případně prosovětská propagandistická dramata rusky píšícího Estonce Hanse Leberechta parametry dobového konceptu estonské literatury? V této práci, v níž jsem si vytkl za cíl zmapovat a popsat recepci estonské literatury v Čechách, na tuto obtížnou otázku naštěstí odpovědět nemusím. Stačí mi skutečnost, že se dané texty v Čechách četly jako díla estonská čili že v očích českého čtenáře koncept estonské literatury nějakým způsobem spoluvytvářely. Druhá podmínka, dostačující pro zahrnutí díla do mého výčtu, je skutečnost, že se dílo či jeho autor objevují v některé z estonských dějin estonské literatury, tudíž že splňují podmínky některého z dílčích, třeba i nevyjádřených estonských konceptů estonské literatury.

Na českém konceptu estonské literatury mě pak nejvíce zajímá tradiční otázka jazyková – jazyk originálu, předlohy i překladu –, hodnocení literárních kvalit

a širší kulturně geografická rekontextualizace. Zmiňuji samozřejmě též další faktory českého literárního pole, pokud mi jsou známy: například obecné preference překladatele a nakladatele, žánrový a tematický výběr, případně průsaky hrubých politických a ideologických zájmů do procesu vydávání estonských děl a vzdor vůči nim či naopak podřízení se. V tomto případě ovšem jde už spíš jen o historické anekdoty.

Za jádro práce však považuji samotnou bibliografii překladů, recenzí a dalších hodnotících textů. Práce je totiž míněna jako manuál pro ty čtenáře, kteří se chtějí seznámit, případně hlouběji seznámit s estonskou literaturou v jejím českém obzoru. Zbylá část práce je pouhým historickým komentářem věnovaným estofilům a nakladatelským pracovníkům, který má poukazem na různé recepční tendence usnadnit rozhodování o tom, co má být vydáno a co by se vydat vyplatilo.

Bibliografická hesla jsou řazená podle jména autora a dále názvu díla, což jsou, jak předpokládám, základní informace, dle nichž čtenář bude v soupisech vyhledávat. Rok vydání kladu až za údaj o místě vydání.

Jako obecný metodický vzor jsem pro svou práci použil studie Pétera Domokose *Recepce finské literatury v Maďarsku (A finn irodalom fogadtatása Magyarországon)*,¹ Toiva Kuldseppa *Estonská literatura ve Finsku (Viron kirjallisuus Suomessa)*² a Lenky Fárové *Recepce finské literatury v Čechách (Suomen kirjallisuuden vastaanotto Tšekissä)*.³ I kvůli svým vzorům jsem původně tuto práci napsal ve finském jazyce, a to jako část disertace *Recepce mladých uralských literatur v Čechách (Nuorten uralilaisten kirjallisuuksien vastaanotto Tšekissä)*.⁴ V disertaci jsem se zabýval kromě dalšího srovnáním tendencí a jejich faktorů v recepci jednotlivých mladých uralských literatur – estonské, finské, laponské, karelské, udmurtské atd. Tato komparativní rovina je zde ovšem potlačena.

České přijetí estonské literatury není zpracováno poprvé a bývá také pravidelně součástí českých přehledů dějin estonské literatury. Již před válkou se mapování česko-estonských kulturních vztahů věnoval řídící učitel mnoha českých gymnázií a dopisovatel *Lidových listů* Josef Obr.⁵ V dobách pozdějších se tématem zabývali dva hlavní čeští estonisté Vladimír Macura a Naděžda Slabihoudová, a také další

1 DOMOKOS, Péter. *A finn irodalom fogadtatása Magyarországon*. Akadémiai Kiadó, Budapest 1972.

2 KULDSEPP, Toivo. *Viron kirjallisuus Suomessa*. SKS, Helsinki 1977.

3 FÁROVÁ, Lenka. Suomen kirjallisuuden vastaanotto Tšekissä. In FÁROVÁ, Lenka – KULKKI-NIEMINEN, Auli (eds.). *Švejk tekee toisin – Suomalais-tšekkiläiset kirjallisuussuhteet*. Tampereen yliopisto, Tampere 1996, s. 7–43.

4 Disertace ohájena na Univerzitě Loránda Eötvöse v Budapešti roku 2014.

5 OBR, Josef. Pohled z ptačí perspektivy na estonskou literaturu I. *Lidové listy* 1927, 2, s. 1–2; OBR, Josef. Pohled z ptačí perspektivy na estonskou literaturu II. *Lidové listy* 1927, 144, s. 2; OBR, Josef. Pohled z ptačí perspektivy na estonskou literaturu III. *Lidové listy* 1927, 145, s. 2; OBR, Josef. První estonská povídka. *Lidové listy* 15, 1936, 236, s. 5.

estonisté, baltisté, rusisté, literární historici a kritici.⁶ Avšak až do celkem nedávné doby chyběl podrobný seznam překladů a hodnotících textů. První takový pokus vznikl teprve v roce 2011 zásluhou tehdejší studentky oboru baltistika Masarykovy univerzity, překladatelky z estonštiny Lucie Kuchařové,⁷ která již ve větší míře využila digitálních bibliografických zdrojů.

Sám jsem při sestavování bibliografických soupisů využíval následující prameny: katalog Retrospektivní bibliografie české literatury 1775–1945, vytvořený Ústavem pro českou literaturu AV ČR, a to jeho elektronickou⁸ i lístkovou verzi, digitální knihovnu Kramerius Národní knihovny ČR⁹ a *Bibliografický katalog ČS(S) R – články v českých časopisech*, jež v letech 1953–1990 vydávala Národní knihovna ČR s roční, půlroční a později měsíční periodicitou. V případech nutnosti, např. pro roky 1946–1952, jsem pracoval s rešeršní kartotékou Národní knihovny ČR. Dále, převážně pro sledování produkce posledních dekád, jsem procházel dílčí internetové zdroje, např. katalog Národní knihovny ČR ANL – Výběr článků v českých novinách, časopisech a sbornících, a internetová repertoria českých časopisů. Vzhledem ke skutečnosti, že ne všechna česká periodika byla podrobena obecným rešerším a zahrnuta do výše uvedených bibliografických přehledů a katalogů, procházel jsem vytipovaná periodika ručně. To se týkalo především katolických *Lidových listů*, do nichž přispíval Josef Obr a též kněz Alois Koudelka, překládající z finštiny a estonštiny pod pseudonymem O. S. Vetti. A též jsem vše konzultoval s existujícími dílčími bibliografiemi, např. již zmíněné Lucie Kuchařové anebo Františka Knoppa.¹⁰

Do bibliografického soupisu jsem vybíral literaturu překladovou a hodnotící, povahy historiografické i recenzní. Pouhé anotace, texty nehodnotící, soupis neobsahuje. Soupis neobsahuje ani údaje o knižních doslovecích. Jako důležité a ne příliš samozřejmé omezení předmětu práce je kritérium jazykové. Do soupisu jsem ne-

6 Např.: MACURA, Vladimír. Estonská kultura. In ŠVEC, Luboš – MACURA, Vladimír – ŠTOLL, Pavel. *Dějiny pobaltských zemí*. NLN, Praha 1996, s. 285–307; MACURA, Vladimír. Z dějin estonské literatury. *Baltika* 5, 1992, s. 23–26; MACUROVÁ, Alena – MACURA, Vladimír. K problematice československo-estonských literárních vztahů. In *Československo-sovětské vztahy*. Sv. 5. Amort, Čestmír et alii. UK, Praha 1976, s. 107–116; PAROLEK, Radegast. *Srovnávací dějiny baltických literatur: Od nejstarších dob do současnosti*. Univerzita Karlova, Praha 1978, 2. vydání 1982; RAIEND, Küllike. *Československo-estonské literární styky jako překladatelský problém*. Diplomová práce na FF UK Praha, 1980; SLABIHOUDOVÁ, Naděžda. *Stručný přehled estonské literatury*. Balt-East, Praha 1997, 2., doplněné vydání 2003; SLABIHOUDOVÁ, Naděžda – VANĚK, Michal. Estonská literatura v Čechách. *Plav. Měsíčník pro světovou literaturu* 12, 2010, s. 41–44; SOUKUP, František. Estonsko. O estonské literatuře. *Praha – Moskva* 1955, 8, s. 40–43.

7 KUCHAŘOVÁ, Lucie. *Bibliografie českých překladů z estonštiny*. Bakalářská práce na Ústavu jazykovědy a baltistiky FF MU. Brno 2011.

8 [online] <http://retrobi.ucl.cas.cz/retrobi/katalog.1>

9 [online] <http://kramerius.nkp.cz/>

10 KNOPP, František. *Bibliografie díla Vladimíra Macury*. Ústav pro českou literaturu AV ČR, Praha 2000.

zahrnoval české texty německojazyčné, slovenskojazyčné, v esperantu ani v jiném jazyce užívaném vedle češtiny na území českých zemí, ani jsem takové texty nehledal. Pokud jsem však na ně při rešerších narazil – to se týká například bilingvního, česko-slovenského periodika *Sovětská literatura* s redakcí v Praze i Bratislavě –, slovenskojazyčné texty v práci zmiňuji a v jejich bibliografickém heslu je označuji značkou (SK).

Za mnohé údaje, kromě jiného za údaje z rešerší ve výstřižkovém archivu Ministerstva zahraničních věcí (součást Národního archivu), a za mnohá nasměrování vděčím svému příteli Danielu Řehákovi z Ústavu pro českou literaturu AV ČR. Dále bych zde rád vyjádřil svůj dík za pomoc s hledáním i se strukturováním nalezeného Ildikó Sirató(ové) ze Zemské Széchényiho knihovny v Budapešti, Arvo Krikmannovi (†) z Tartuské univerzity a Piret Voolaid(ové) z Estonského literárního muzea v Tartu, za doplnění informací o Miloši Lukášovi jeho žáku a členu Klubu esperantistů Brno Zdeňku Hršelovi (†) a za doplnění informací o Kyře Platovské jejím příbuzným Jitce Kosinové a Marii Platovské. Jsem také vděčný za přehlédnutí a doplnění bibliografie, určení šifer a doplnění osobních informací samotným překladatelům a recenzentům – Květuši Novákové a Vladimíru Novotnému. Za všechny chyby však zodpovídám jen já sám.